

foto: A. Andić

Rano učenje

Razlike i kako sa njima izaći na kraj, centralni su motiv ovog broja “Obrazovanja za XXI vek”. U Srbiji su socijalne razlike među različitim slojevima društva vidljive već u vrtiću. Naime, deca iz najbogatijih slojeva pohađaju predškolske ustanove u tri puta većem broju nego deca iz najsiromašnijih grupa. Unicef i Ministarstvo prosvete započeli su sprovođenje programa “Rano učenje i razvoj”, koji treba da omogući veću dostupnost predškolskih ustanova deci uzrasta od tri do pet godina. Program inkluzije u srpskom obrazovnom sistemu funkcioniše već nekoliko godina. Ali, šta se sa učenicima obuhvaćenim ovim programom događa na prelazu iz osnovne u srednju školu? Na to pitanje dajemo odgovor kroz jedan dobar primer iz okoline Šida. Još jedna razlika kojom se bavimo u ovom broju jeste jaz između našeg obrazovnog sistema i realnih potreba društva i privrede. O tome, iz ličnog ugla, piše dr Neven Cvetičanin, naučni saradnik na Institutu društvenih nauka u Beogradu.

Predškolsko obrazovanje

Socijalne razlike počinju u vrtiću

Kolika god da je korist i važnost ranog učenja, statistika surovo ukazuje na to da su predškolske ustanove dostupnije deci iz ekonomski bolje stojećih porodica, pa se logično nameće pitanje da li su ove ustanove luksuz koji sebi mogu da priušte samo bogatiji slojevi društva. “Rano učenje i razvoj” je program, koji se, na inicijativu Unicefa, odnedavno sprovodi u Srbiji uz podršku Ministarstva prosvete. Program će omogućiti da se vremenom promeni opšta slika o učešću dece iz osetljivih grupa u predškolskom obrazovanju

Kada govorimo o predškolskom obrazovanju, najčešće mislimo na onu jednu pripremnu godinu pred polazak u osnovnu školu. Boravak dece od 3 do 5,5 godina u vrtićima obično smatramo za nešto što ima važnu ulogu u socijalizaciji dece, ali verujemo da je primarni cilj ovih ustanova da roditeljima reši problem čuvanja dece. Međutim, ništa nije dalje od istine od tvrdnje da sistemsko obrazovanje u ovom uzrastu nije važno. Zapravo razvoj viših kognitivnih funkcija dostiže zenit u predškolskim godinama. To ne znači da u tom dobu kognitivni razvoj prestaje, ali, njegova osnova je skoro formirana u tom uzrastu, bilo da je dobra ili loša.

U Srbiji je trenutno 48 odsto dece, ili 84.000 od 177.000 dece ovog uzrasta upisano u vrtić, dok 93.000 dece istog uzrasta nije obuhvaćeno predškolskim obrazovanjem. Nacrt nacionalne strategije za razvoj obrazovanja do 2020. ciljnu stopu obuhvata postavlja na 75 odsto, što bi značilo povećanje broja upisane dece od oko 40.000. Stopa obuhvata predškolskim obrazovanjem ima rastući trend – danas je oko 25 odsto viša nego što je bila 2005. godine. Međutim, stručnjaci ovaj rast stope objašnjavaju smanjenjem broja dece, a ne povećanjem kapaciteta predškolskih ustanova. Uz to, struktura dece koja pohađaju vrtiće, kada je reč o socijalnim kategorijama, ukazuje na to da je pristup vrtićima deci iz bogatijih porodica

UČENJE JE MOGUĆE KROZ IGRU (Foto: Unicef)

trostruko veći nego deci iz najsiromašnijih porodica. U seoskim oblastima, pristup je skoro upola manji nego u gradovima: 28,7 odsto prema 56,6 odsto. Kada je reč o Romima, u gradskim sredinama je upisano deset odsto dece, u poređenju sa samo 4,1 odsto onih koji žive na selu. I deca sa invaliditetom su nedovoljno obuhvaćena. Dok oko pet odsto dece u ovoj uzrasnoj grupi ima neki invaliditet, samo 1,2 odsto upisane dece su deca sa invaliditetom.

Neprilagođenost postojećih programa potrebama roditelja je još jedan od faktora koji predstavlja prepreku u povećanju obuhvata. Uvođenje Pripremnog predškolskog programa je bilo jedna od najboljih mera obrazovne

politike poslednjih godina, međutim, njegovo uvođenje je potisnulo skoro sve druge programe u predškolskim ustanovama, tako da nema poludnevnih programa koji bi bili pogodni i za one porodice u kojima postoji neko ko čuva decu kod kuće (bake, deke, nezaposleni roditelji). Većina dece pohađa celodnevne programe, nasuprot poludnevnim i tročasovnim programima – iako su međunarodna istraživanja pokazala da i kvalitetni kraći programi, osim što mnogo manje koštaju, daju odlične rezultate kada je razvoj dece u pitanju.

Kako bi se ova slika popravila, Unicef je kroz svoj program, u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Centrom

za interaktivnu pedagogiju, pokušao da odgovori na neke od prepreka za proširenje obuhvata predškolskim obrazovanjem. U deset opština sa najnižom stopom pohađanja, adaptirani su prostori u postojećim predškolskim ustanovama ili su adaptirani postojeći, često napušteni objekti u lokalnim zajednicama. Kroz ovu inicijativu, Unicef je zajedno sa roditeljima razvio i kraće poludnevne predškolske programe, predviđene novim zakonom o predškolskom obrazovanju. Prednost pri upisu u nove prostore imaju upravo deca iz seoskih sredina i deca koja nikada nisu išla u predškolske programe.

Aleksandra Jović iz Unicefa, jedan od autora studije o ekonomskoj isplativosti ulaganja u rani razvoj kod dece, kaže za "Vreme" da je Unicefov tim pripremio i studiju o tome koliko bi Srbiju koštalo da svu decu uključi u predškolsko obrazovanje i da sada sa više sigurnosti možemo reći da to nije finansijski nedostižno.

"Ulaganje u učenje u ranom uzrastu donosi povraćaj investicija koji je šest do 17 puta veći od početne investicije. Najveći je povraćaj od ulaganja upravo u decu lošijeg socioekonomskog položaja koja odrastaju u nestimulativnim uslovima", kaže Jovićeva i dodaje da su pored ekonomskih važni i društveni pokazatelji dobrobiti od ulaganja u rano učenje dece: "Postoje brojni dokazi da deca koja su pohađala programe ranog učenja i razvoja bolje uče u školi, da je manja verovatnoća da će kasnije ponavljati razrede ili napustiti školovanje, da su bolji đaci u školi, da imaju bolje zdravlje kako u sadašnjosti tako i u budućnosti, što dovodi do stvaranja zdravije populacije i smanjenja izdataka vlade na zdravstvenu negu", kaže Aleksandra Jović. Uz to, deca koja su pohađala programe ranog učenja i razvoja ređe imaju problema u ponašanju, manja je šansa da dođu u sukob sa zakonom. Istraživanja su pokazala da kod ove dece stope nezaposlenosti opadaju, a prosečne zarade idu nagore, što dovodi do manje izdataka za socijalnu pomoć, a više poreskih prihoda za državu.

Govoreći o važnosti ranog učenja, profesor razvojne psihologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu Aleksandar Baucal, kaže za "Vreme" da su u starom sistemu verovanja igra i učenje bili nespojivi: "Ako se dete igra, onda ne uči, i ako uči to ne može biti zabavno. Zato su roditelji verovali da decu treba zaštititi pre polaska u školu i ostaviti ih da se što više zabavljaju kroz igru. To je period, kako se mislilo, najlepšeg detinjstva i zato decu ne treba slati

VIŠESTRUKA KORIST OD RANOG UČENJA: Aleksandra Jović i Aleksandar Baucal (Foto: Unicef i Medija Centar)

ranije u školu da im ne zakinemo od srećnog detinjstva." Baucal smatra da koliko god ovakvo razmišljanje deluje neupitno, istraživanja ranog detinjstva i ranog učenja pokazuju da su stvari značajno drugačije i složenije. U ranom detinjstvu se intenzivno uči, a kroz rano učenje se postavljaju temelji za celokupni život. "Deca koja, u tom periodu, imaju priliku da pohađaju kvalitetne predškolske programe ranog učenja, makar nekoliko časova dnevno, kasnije budu uspešnija u školovanju i životu. Istraživanja, dakle, sugerišu da igra i učenje idu zajedno", kaže Baucal.

Međutim, kolika god da je korist i važnost ranog učenja, statistika surovo ukazuje na to da su predškolske ustanove dostupnije deci iz ekonomski bolje stojećih porodica, pa se logično nameće pitanje da li su ove ustanove luksuz koji sebi mogu da priušte samo bogatiji slojevi društva.

Baucal kaže da su troškovi sasvim sigurno jedan od razloga zbog kojih je manji broj dece iz ugroženih i osetljivih grupa u predškolskim ustanovama: "Oba roditelja iz bolje stojećih porodica su zaposlena što znači da su često prinuđeni da njihova deca pohađaju predškolske ustanove dok oni rade. Ipak, postoje i drugi razlozi koji potiču od nedovoljnog razumevanja važnosti predškolskog obrazovanja za rani razvoj i učenje dece. Na primer, oko polovine roditelja čija deca ne pohađaju predškolske ustanove smatraju da za to nema ni potrebe. Takvi nalazi ukazuju da treba dosta toga uraditi na širenju svesti o tome koliko deca mogu da dobiju ako u periodu pre polaska u školu imaju priliku da pohađaju kvalitetne predškolske programe. Ukupno gledano, to znači da se već u predškolskom periodu stvaraju razlike između dece koja pripadaju različitim socijalnim slojevima i to tako što deca koja imaju povoljnije porodične uslove dobijaju i više podsticaja kroz pohađanje predškolskih ustanova."

Ipak, prema rečima Aleksandre Jović, ima načina da se socijalni jaz prevaziđe: "Širenje obuhvata predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem traži intervencije u tri smera – povećanje kapaciteta za predškolsko vaspitanje i obrazovanje, odabir modela finansiranja koji bi omogućili da prioritet upisa budu osetljiva deca i rad na povećanju svesti roditelja o koristi predškolskog vaspitanja i obrazovanja za razvoj njihove dece." Ona smatra da bi uvođenje univerzalnosti u pristupu i obuhvatu imalo najveće šanse da dostigne najosetljivije grupe dece: "Programi u trajanju od tri do četiri sata bi trebalo da budu besplatni i dostupni za svu decu uzrasta tri do 5,5 godina."

Troškovi boravka sve dece koja sada ne pohađaju predškolsko obrazovanje, programima od tri do četiri sata, zahtevao bi ulaganja od najviše 46 miliona evra (Srbija trenutno na predškolsko obrazovanje troši 150 miliona evra godišnje). Jovićeva kaže da je ovo mera visoke efikasnosti u odnosu na predviđene troškove, koja bi donela dobrobit državi i njenim građanima. "Uzevši u obzir njegov značaj, ukupnu dobrobit za državu i visoke stope povraćaja ulaganja, predškolsko obrazovanje treba da bude i odgovornost države, a ne samo lokalnih vlasti i roditelja. Donosioci odluka treba da preispitaju podelu odgovornosti po kojoj samo budžeti lokalnih samouprava snose trošak predškolskog obrazovanja", kaže Aleksandra Jović i dodaje da troškovi programa od tri do četiri sata koji bi bio besplatan za svu decu predstavljaju oko 60 odsto sadašnjih rashoda za predškolsko obrazovanje koji se pokrivaju iz opštinskih budžeta: "Danas ova sredstva koriste manje od polovine dece u Srbiji koja uglavnom dolaze iz viših socioekonomskih kategorija. Postavlja se pitanje koliko je ovakva distribucija javnih resursa u skladu sa principima socijalne pravde i jednakosti." ◀

J. Gligorijević

Inkluzivno obrazovanje

Dobar primer iz Erdevika

Inkluzija, koja uvodi standard jednako kvalitetnog obrazovanja za sve, više nije novost u domaćoj prosveti. Međutim, šta se dešava kada se učenici sa specijalnim obrazovnim potrebama nađu na prelazu iz osnovne u srednju školu

ŠIROKO PARTNERSTVO: Sastanak Mreže podrške (Foto: A. Anđić)

OSNOVNA ŠKOLA "SAVA Šumanović" u Erdeviku, selu kod Šida, jedna je od 14 škola koje u Srbiji primenjuju inkluzivno obrazovanje. Prethodne školske godine, osmi razred i malu maturu u toj školi završila je učenica koja bi prethodnih godina ostala izolovana od svoje okoline u nekoj od specijalnih škola ili se, jednostavno, ne bi školovala. Njeno ime nije bitno za ovu priču. Bitno je da ona, iako ima problem sa veoma niskim i usporenim intelektualnim razvojem, svakodnevno ide u Srednju ekonomsku školu "9. maj" u Sremskoj Mitrovici. Ako sve bude išlo po planu, za tri godine će postati – kuvar.

U prva četiri razreda osnovne škole, nastavnici su sa njom radili na isti način kao sa ostalom decom u odeljenju. Isti sadržaj i obim gradiva i isti nastavni i pedagoški način rada je doveo do stagnacije njenog ionako niskog razvoja. Po inerciji je prelazila iz razreda u razred. Nakon uvođenja sistema inkluzivnog obrazovanja u školi u Erdeviku, roditelji učenice su prihvatili savet školske uprave da ona pređe na nov način učenja. Izrađen je Individualni obrazovni plan i ona od tada postiže izuzetan napredak, kaže Branislava Oljača, nastavnica

Inkluzija nije iluzija

U Beogradu je 19. oktobra održan Drugi sastanak Mreže podrške inkluzivnom obrazovanju. Sastanak je otvorio Muhedin Fijuljanin, državni sekretar u Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, rekavši da je program inkluzivnog obrazovanja strateški cilj Ministarstva sa svrhom da ukloni svaki oblik diskriminacije. Istovremeno, on obezbeđuje kvalitetno i dostupno obrazovanje za svako dete.

Tanja Ranković iz UNICEF-a rekla je da postoji zakonski okvir za inkluzivno obrazovanje, a da se sada mora raditi na primeni zakona: "Inkluzija nije iluzija, a inkluzivno obrazovanje treba da obuhvati široko partnerstvo lokalnih samouprava, roditelja, državnih institucija, nevladinih organizacija, kompetentnih profesionalaca, kao i drugih aktera." Ona je dodala da su prvi rezultati već vidljivi: sprovedena istraživanja pokazuju ogromne pomake u inkluziji romske dece i dece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom.

Inače, Mreža je nastala 2009. godine kada je Ministarstvo prosvete povezalozaposlene u školama – iskusne praktičare, nastavnike, stručne saradnike, direktore, zaposlene u Ministarstvu prosvete i školske uprave, stručnjake Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja i Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, kao i predstavnike nevladinih organizacija.

Za svaku školsku upravu je imenovan tim kome škola može da se obrati i dobije podršku putem elektronske pošte ili telefona. Osim stručnjaka, u većem broju školskih uprava je, zahvaljujući Mreži, moguće kontaktirati i određenu školu koja već ima iskustvo u primeni i razvoju inkluzivnog obrazovanja i otvorena je da svoje iskustvo prenese drugima. Škola koja traži podršku može da poseti neku od ovih škola, o čemu obaveštava tim za podršku.

Mreža je definisana kao otvoreni sistem za dalje uključivanje praktičara i stručnjaka, kao i škola koje razvijaju inkluzivnu praksu.

Saveti

Saveti za nastavnike koji u odeljenjima imaju učenike sa specijalnim obrazovnim potrebama:

- Prihvatite činjenicu da smetnja ili invaliditet postoji. Nepriznavanje toga znači neprihvatanje ličnih svojstava nekih osoba.
- Usmerite se na sposobnosti koje učenik ima, a ne na njegove nesposobnosti.
- Neka učenik zna da može da vam se obrati kada mu treba pomoć.
- Učinite da školsko okruženje bude sigurno za učenika.
- Razgovarajte sa učenicom sa smetnjama u razvoju ili invaliditetom kao što biste razgovarali i sa drugim učenicima.
- Kada se čini da je učeniku potrebna pomoć, pitajte da li možete da pomognete. Sa razumevanjem prihvatite i ako vas odbije.
- Uvek planirajte unapred kako biste obezbedili odgovarajući pristup učeniku.
- Po potrebi, organizujte pojedinačne nastavne sesije ili dodatnu nastavu za učenika.
- Konsultujte se sa stručnjacima i roditeljima o tome kako možete da pojačate podršku u učionici.

Saveti su preuzeti iz publikacije "Strategija za podučavanje učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom" (Ministarstvo prosvete Republike Srbije, 2010).

srpskog jezika i njen razredni starešina. "Zahvaljujući tome, naša učenica je napredovala u razvoju socijalnih i komunikativnih veština, motivaciji i učenju. Postala je samostalnija i ima više samopouzdanja. Od šestog do osmog razreda imala je samo pet izostanaka, što govori o tome koliko je zavolela školu", kaže Oljača.

Prema Individualnom obrazovnom planu napravljenom za učenicu, lekcije nisu podeležene na manje delove (kako je gradivo ranije "uprošćavano"), već je sve prilagođeno njenim mogućnostima. Devojčica je, na kraju osmog razreda, uz pomoć nastavnika čitala i pisala proste rečenice, koristila interpunkcijske znakove, mogla da zapamti stihove uz pomoć zvučne čitanke, znala da sabira i oduzima brojeve do deset, da prepozna geometrijska tela... Njena nastavnica kaže i da se lepo slagala sa vršnjacima i da nije imala problema u odnosima sa decom iz škole.

Njeni roditelji su mislili da je to maksimum obrazovanja koji može da dostigne. Iz straha, nisu razmišljali o nastavku školovanja. Međutim, u razgovorima sa školskim Timom za inkluzivno obrazovanje odlučeno je da devojčica polaže završni ispit i da pokuša da upiše Srednju ekonomsku školu "9. maj" u Sremskoj Mitrovici.

Završni ispit je, takođe, bio prilagođen njoj. Imala je pomoć nastavnika-asistenta koji joj je čitao zadatke, pojašnjavao uputstvo i mogao da zapiše njen odgovor. Učenica je sama dolazila do odgovora, a insistirala je da ih sama i

piše. U testovima su bila pitanja sva tri težinska nivoa (osnovni, srednji i napredni) iz različitih oblasti.

U poređenju sa tim tekli su razgovori i savetovanja između Timova za inkluzivno obrazovanje osnovne i srednje škole i prosvetne savetnice za inkluzivno obrazovanje iz Školske uprave Novi Sad, a njihova saradnja postoji i danas, dva meseca nakon uspešnog upisa učenice. "Želim da istaknem i pohvalim Srednju ekonomsku školu u Sremskoj Mitrovici koja je srdačno i prijatno otvorila vrata svoje škole za upis učenice. Direktor srednje škole, razredni starešina i većina profesora pokazali su pozitivan stav, kao i volju i želju da učenici pruže najbolju moguću podršku. Naša škola i dalje saraduje sa njenim roditeljima tako što pratimo njeno školovanje, a svaki od nastavnika je za kolege iz srednje škole izradio izveštaj o tome na koji način je prilagodio gradivo svog predmeta njenim mogućnostima", kaže za "Vreme" nastavnica Branislava Oljača. Sadašnji nastavnici ove učenice su od kolega iz osnovne škole tražili procene koji je minimum od koga mogu da krenu u radu sa njom, da li će napredovati u učenju, koliko će biti bezbedna u praktičnom obavljanju nastave s obzirom na smer koji je upisala, kako da je ocenjuju i kako će na to reagovati drugi učenici...

Pored rada u školi, sa zakonskim uvođenjem inkluzivnog obrazovanja (Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja je donet 2009. godine), Tim za inkluzivno obrazovanje Osnovne škole "Sava Šumanović" je radio

na promociji novih metoda. Organizovane su edukacije, uključeni su i roditelji, osmišljene aktivnosti za učenike koji su delili letke o inkluzivnom obrazovanju i davali vršnjačku podršku. Nastavnici su sa svojim primerima dobre prakse učestvovali na tribinama, gostovali na lokalnoj televiziji i radiju. Cilj svih tih aktivnosti bila je promocija inkluzivnog obrazovanja koje donosi dobrobit svima – učenicima, nastavnicima, školi i sredini. "Učenici uče šta je tolerancija, poštovanje i uvažavanje različitosti, spremni su da pruže pomoć u svakom trenutku i da je prihvate. Upućeni su jedni na druge... Nastavnici razvijaju svoja znanja, kompetencije, usavršavaju praksu. Škola razvija timski rad i saradnju unutar timova, saraduje sa drugim školama, lokalnom zajednicom i institucijama. Svi učenici su aktivno i ravnopravno uključeni u nastavne i vannastavne aktivnosti, razvijena je pozitivna klima unutar škole, u rad škole su uključeni roditelji, nastava je kvalitetna i prilagođena svojoj deci", kažu u ovoj školi.

Primer učenice iz Erdevika je samo jedan od dobrih primera tranzicije đaka iz prvog u drugi obrazovni nivo. O njima se govorilo na konferenciji o inkluzivnom obrazovanju, koja je 19. oktobra održana u Beogradu (videti okvir "Inkluzija nije iluzija"). Simona Alesio, italijanski ekspert za inkluzivno obrazovanje, kolegama iz Srbije rekla je da u našoj zemlji ima dobrih rezultata i ohrabрила ih da takve priče više promoviraju: "Kada sam počela da se bavim inkluzivnim obrazovanjem, nisam imala ničiju podršku. Niko nije želeo da me sluša... Nakon doktorata u Londonu i napisane knjige o inkluzivnom obrazovanju u Italiji, svi su hteli da čuju moja iskustva, da me pitaju i koriste moje savete. To savetujem i vama! Imate odlične rezultate i pokušajte da ih publikujete. Ne samo na lokalnom i nacionalnom nivou. Kada budete imali objavljene tekstove u relevantnim evropskim i svetskim časopisima, imaćete i moć zbog koje vam vaša država više neće odbijati pomoć", rekla je Simon Alesio.

Mirko Rudić

► lični stav

O odnosu prosvete i sveta rada

Prosveta u bezvazdušnom prostoru

Umesto toga da glavna briga prosvete bude kako odškolorati kvalitetne kadrove koji mogu poslužiti razvoju zemlje, kod nas je glavna briga prosvete da popuni socijalne rupe, pa je veoma česta pojava da nekoga ko je ostao bez posla u drugim sektorima gurnemo u prosvetu kako bi bio na državnom budžetu, pri čemu je manje bitno kakve kvalifikacije poseduje i kakvo znanje može da prenese učenicima

Piše: Dr Neven Cvetičanin

Većina problema koji muče srpsko društvo proizlazi iz odsustva organizovanog sistema. Umesto organizovanog društvenog sistema imamo skup nepovezanih pod sistema, koji jedni sa drugima nemaju nikakve veze. Metaforično rečeno, srpsko društvo je nalik fudbalskom timu u kojem odbrana, vezni red i napad ne saraduju, već svako "pimpla" loptu na svom delu terena i ne prosleđuje je dalje. Otuda srpsko društvo ne daje bilo kakve golove, a ako se koji i omakne, posledica je čiste improvizacije, a ne organizovane postavke igre.

Kako bi se prethodna teza demonstrirala, razmotrićemo u ovome članku odnos između obrazovnog i privrednog sistema u našoj zemlji. Veza između obrazovanja i privrede je ključna za razvoj bilo koje zemlje, pa stabilna društva poput američkog, kineskog ili nemačkog koriste obrazovni sistem za pravljenje kvalifikovanih kadrova koji mogu poslužiti razvoju zemlje. U ovim sistemima diplome se ne izdaju za ukras, već imaju svoju preciznu upotrebnu vrednost, jer je veza između sveta obrazovanja i sveta rada sistemski, stabilna i praktična. Jednostavno govoreći, u organizovanim društvima ljudi se školuju da bi nešto naučili i da bi bili sposobni da nešto rade, a ne da bi mahali diplomom kao praznim i neupotrebljivim listom papira.

Nasuprot tome, prosveta se u Srbiji, u prethodnih četvrt veka od kada je počela kriza na prostoru bivše Jugoslavije, tretira usred sveopšte nemaštine više kao socijalna, a manje kao obrazovna institucija. Umesto toga da glavna briga prosvete bude kako odškolorati kvalitetne kadrove koji mogu poslužiti razvoju zemlje, kod nas je glavna briga prosvete da popuni socijalne rupe, pa je veoma česta pojava da nekoga ko je ostao bez posla u drugim sektorima gurnemo u prosvetu kako bi bio na državnom budžetu, pri čemu je manje bitno kakve kvalifikacije poseduje i kakvo znanje može da prenese učenicima. Tako ulazimo u rđav krug u kojem nekvalifikovani

profesori prave nekvalifikovane učenike, koji kada izađu iz škole nemaju dovoljno znanja da bi njime konkurisali na tržištu rada, koje zapravo i ne postoji u suštinskom smislu, jer su se svi već pomirili sa situacijom u kojoj buduće zaposlenje ne određuje stepen stečenih kvalifikacija, već stepen ličnih veza i poznanstava. Tako u sadašnjem "tranzicionom" kvazisistemu često školujemo "kadrove" koji kad izađu iz škole i fakulteta ništa ne znaju da rade i niti su za bilo šta kvalifikovani, te se, umesto na sopstveno znanje, u pogledu zaposlenja, više oslanjaju na tetke i stričeve. Grubo govoreći, diploma im je neupotrebljiva i predstavlja prazan list papira, jer im obrazovni sistem ne obezbeđuje bilo kakvu kvalifikaciju, te oni, konačno, nisu kvalifikovani za bilo kakav posao.

Glavni cilj prosvetne politike mora da bude *povezivanje sveta obrazovanja i sveta rada*, koji su sada kod nas nepovezani, jer kada školujemo nekog, ne razmišljamo gde će taj neko da radi kada završi školu i da li će znati da radi to za šta se školovao. Kod nas obrazovanje često lebdi u vazduhu i nema svoje uzemljenje u praktičnom životu. Stoga je glavni zadatak prosvetne politike da ga spustimo na zemlju, u sam život, i da obrazovanje služi životu i praksi, a ne da bude sektor u kojem će neko steći praznu diplomu kojom će da maše, ali koja neće imati primenu u realnom životu. Nedovoljna komunikacija između privrede i prosvete, sveta rada i sveta obrazovanja, dovodi do toga da privreda ne saopštava prosveti kakvi joj kadrovi i profili trebaju, pa prosveta ne može da ih obrazuje, odgaji i pripremi. Sa druge strane, ni sama prosveta nije toliko "luda" da sama priupita privredu kako joj može pomoći u stvaranju potrebnih profila. Tokom svih ovih godina tranzicije kod nas je, po nekim istraživanjima, godišnje ostajalo nepopunjeno između 20.000 i 30.000 radnih mesta, što je posledica toga što se niko nije usavršavao za neka specifična radna mesta poput npr. vatrogasaca, radiologa ili

anestezijologa za kojima je prisutna konstantna potražnja na tržištu rada. Mnogi se školuju za određene profile koji su popularni, poput npr. pravnik, lekara opšte medicine i raznoraznih menadžera, ali koji su već u tolikom suficitu da je teško sa ovim kvalifikacijama naći posao, jer je ponuda kadrova ogromna. Dakle, imamo neusklađenost ponude i potražnje radne snage, što ima svoj koren u samoj prosveti koja nije efikasna da pripremi one profile koji su potrebni, a školuje neke profile koji su nepotrebni.

Nadalje, kako su utvrdila istraživanja – 65 odsto učenika u srednjem stručnom obrazovanju uči po programima starim dvadesetak godina, što znači da su znanja koja oni dobijaju zastarela i neprimenjiva. Umesto nekada kvalitetnih i poštovanih stručnih škola u bivšoj Jugoslaviji, pogotovo tehničkih, koje su školovale kadar koji je gradio i izgradio privredu bivše Jugoslavije u njenim najboljim godinama, sada imamo srednje škole za pravljenje polupismenih radnika i majstora koji malo vrede na tržištu rada. Stoga se srednjoškolci, umesto da uče neki zanat, odaju “niskim strastima” i divljaju po tribinama

NEUSKLAĐENOST SA PRIVREDOM:

Rektorat Univerziteta u Beogradu

Foto: A. Andić

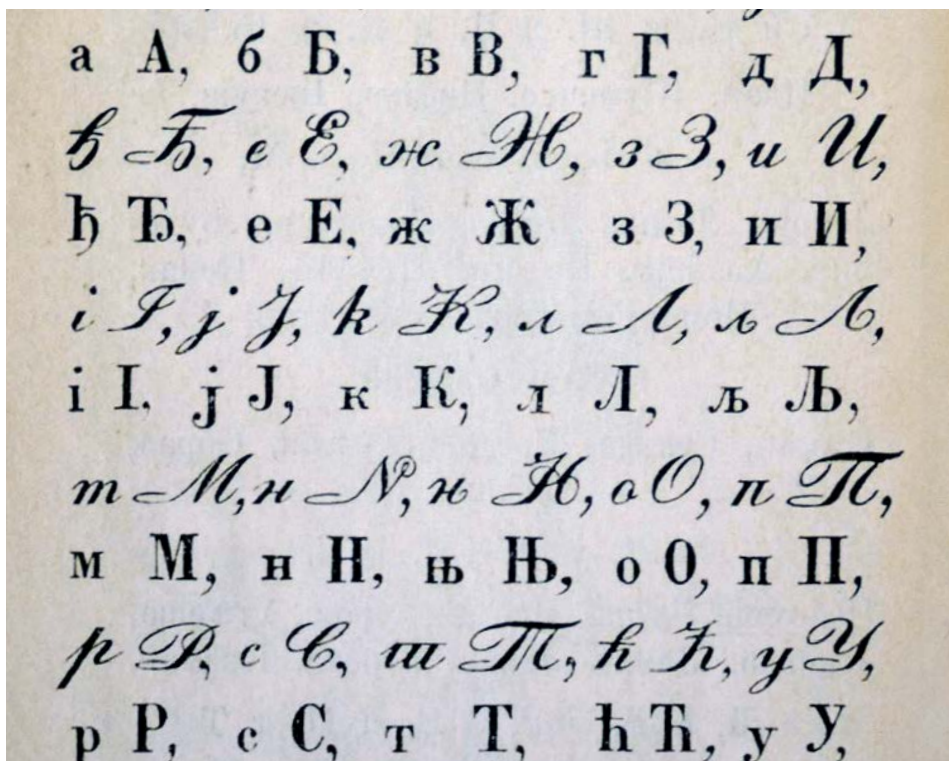
fudbalskih stadiona i po ulicama, nastojeći da tako zadobiju društvenu moć, kada im se već ne pruža neki drugi, legalniji i legitimniji način da je steknu. Ta generacija je očajna i nju je takvom napravio anarhični kvazisistem u kojem živimo četvrt veka i koji moramo privesti redu ako mislimo da društvenu energiju, koja je sada rasuta, stavimo u funkciju razvoja zemlje.

U tu svrhu našoj prosveti sleduje da napravi takozvanu *nomenklaturu zanimanja*, jer je postojeća stara preko 30 godina. Neka zanimanja izumiru, neka nova nastaju i prosveta ovo mora da prati kako bi na vreme odreagovala na sve promene i kako bi bila u funkciji povezivanja života sa obrazovanjem, da bismo, konačno, uspeali da odškolujemo one kadrove i ona zanimanja koja su potrebna realnom životu, a ne da školujemo profile za poslove koji su davno prestali da postoje, kao što je često slučaj danas.

Naposletku, možemo reći da prosveta i privreda treba da budu dva stuba na kojima će počivati naše društvo, jer prosveta “pravi” ljude, a privreda im obezbeđuje korice hleba, te je potrebno da ova dva trenutno nepovezana podsistema funkcionalno povežemo. Prosveta treba da bude u funkciji razvoja zemlje kao što je to, na primer u Kini, Rusiji ili Sjedinjenim Američkim Državama, jer ove države ne ulažu u prosvetu da bi pravile diplome kao ukrasni list papira, već kako bi napravile kvalifikovane kadrove koji mogu poslužiti državnim i društvenim interesima. Štaviše, velike zemlje mogu sebi dopustiti luksuz da ne koriste sopstvenu pamet, jer se uvek mogu osloniti na silu kojom raspolažu, a mogu i da uvoze pamet iz drugih zemalja, ali male države i zajednice poput naše u Srbiji, moraju da budu pametne i da uz pomoć pameti, a ne uz pomoć mišića, obezbede sebi poštovanje u današnjem svetu. Stoga je glavni zadatak strateškoga razvoja da povežemo prosvetu sa privredom i da tako iskoristimo pamet koju imamo. Ne treba da budemo više izvoznici pameti, kao što smo bili u prethodnim kriznim godinama, usled čega su gomile mladih i uspešnih ljudi bile naš najbolji izvozni artikal, već treba da čuvamo svaki promil pameti koji je ostao u ovoj zemlji kako se i on ne bi odljio u druge zemlje, jer zemljama koje izvezu sopstvenu pamet ostane samo glupost kao glavni društveni resurs. Najbolji način da se spreči dalji izvoz naše pameti jeste da je iskoristimo, jer ona i odlazi u beli svet zato što je ovde neiskorišćena, a najbolji način da se ona iskoristi jeste da povežemo svet obrazovanja i svet rada, prosvetu i privredu, od čega će, konačno, koristiti imati čitavo društvo. Najjednostavnije govoreći, razvoj našega društva nije moguć ukoliko najpre ne utvrdimo strateške smerove u kojima želimo da se razvijamo, da bi potom napravili preciznu analizu kakva nam zanimanja, profili i kadrovi trebaju kako bismo se razvijali u predviđenom smeru i da bismo, konačno, prionuli na stvaranje i školovanje takvih profila i kadrova. U tome je sva suština neophodne systemske veze prosvete sa privredom, na čijem uspostavljanju treba da radimo.

Naposletku, organizovana društva žive od svoje pameti, a neorganizovana društva životare na mišićima, što i mi činimo u prethodnih 20 godina i što mora da se promeni ako mislimo da krenemo sa mrtve tačke u kojoj se sada nalazimo.

Autor je narodni poslanik Socijaldemokratske partije Srbije i naučni saradnik na Institutu društvenih nauka u Beogradu

Neprijatni podaci o pismenosti

NAJNOVIJI IZVEŠTAJ NA temu pismenosti u EU doneo je neprijatno iznenađenje: svaki peti petnaestogodišnjak i gotovo 75 miliona odraslih nije dovoljno savladalo pisanje i čitanje, a mnogi nisu u stanju da se nose sa zahtevima modernih tehnologija poput korišćenja interneta ili “pametnih” telefona. U izveštaju koji je prošlog meseca u Nikoziji predstavila stručna grupa, formirana na inicijativu evropske komesarke za obrazovanje i kulturu Andrule Vasiliu, nalaže se hitna akcija zbog problema za koji se mislilo da je u Evropi iskorenjen. Podaci su pokazali da se osnovna pismenost u Evropi uzima “zdravo za gotovo” i da je nepismenost postala tabu tema u velikom broju država, čega nisu svesni ni mnogi evropski političari. Kako prenosi Euraktiv, međunarodna internet-mreža posvećena aktivnostima Evropske unije, čiji je sadržaj dostupan na 12 evropskih jezika, ministri obrazovanja EU su zato postavili zajednički cilj da se stopa petnaestogodišnjaka koji nisu savladali osnove čitanja, smanji sa sadašnjih 20 na 15 odsto do 2020. godine. Izveštaj je pokazao da u EU postoji značajan jaz među polovima, pošto je stopa dečaka (26,6 odsto) koji nisu dovoljno pismeni znatno veća od stope devojčica (13,3 odsto). U Srbiji, kako prenosi “Politika”, oko 20 odsto đaka ne završi osnovnu školu niti upiše srednju, a čak 30 odsto njih funkcionalno je nepismeno. Podaci govore i da je u našoj zemlji 240.000 nepismenih osoba, oko milion nije potpuno pismeno, a skoro 50 odsto stanovništva ima samo osnovnu školu ili su funkcionalno nepismeni.

Dogorelo većitim studentima

SLEDEĆA AKADEMSKA GODINA, krajnji je rok do kada moraju da diplomiraju oni koji su upisali studije pre usvajanja novog zakona o visokom obrazovanju 2005. Ako to ne urade, nekoliko hiljada većitih akademaca moraće da pređe na Bolonjski sistem školovanja, ili da promene fakultet ili univerzitet, ili da odustane od studija. Kako je nekoliko puta do sada Zakon dopunjavao, profesori se nadaju da će se i posle tog

roka naći model da se pomogne apsolventima. Na Beogradskom univerzitetu oko 6000 studenata, koji su upisali fakultet po starim studijskim programima, treba da diplomira do 2014. godine. Na Medicini oni mogu i nešto kasnije da diplomiraju s obzirom da su to šestogodišnje Integrisane studije. “Predlog će biti da fakulteti naprave spisak tih studenata, da određeno rukovodstvo fakulteta nađe neki zajednički jezik i da vidi na koji način može da im pomogne da u roku završe”, rekao je za

Radio-televiziju Srbije Vladimir Bumbaširević, rektor Univerziteta u Beogradu. “Oni koji su imali malo ispita, koji su bili pravi apsolventi, a u jednom trenutku je njih oko 30 odsto bilo u starom programu, većina tih koji se nisu zaglavili u starom programu prešli su na novi program i mislim da je to bila pravilna odluka”, kaže Branko Kovačević, dekan Elektrotehničkog fakulteta. Predlog prethodnog rukovodstva Univerziteta da se za takve studente organizuje nastava, fakulteti nisu prihvatili. Uglavnom daju dodatne apsolventske rokove. Međutim, mali broj kandidata izlazi na ispitate. Ukoliko organizovanje dodatnih apsolventskih rokova ne pomogne većitim studentima, kažu dekani, onda će morati da se traže nova rešenja.

Spor zbog školskih odbora

TAMAŠ KORHEC, PREDSEDNIK Mađarskog nacionalnog saveta (MNS), najavio je u ponedeljak da će pokrenuti spor pred Upravnim sudom Srbije protiv novosadske vlasti zbog “nezakonitog razrešenja i imenovanja članova školskih i upravnih odbora u nekoliko škola i kulturnih ustanova u ovom gradu”. Spor je nastao zbog razrešenja i imenovanja članova školskih odbora.

Korhec je izjavio da ovo nije obračun MNS sa naprednjacima, već isključivo zaštita ustavnih i zakonskih prava koja su garantovana mađarskoj nacionalnoj manjini u Srbiji. “Skupština grada Novog Sada je na sednicama održanim 21. septembra i 11. oktobra razrešila organe upravljanja i imenovala nove u 11 škola u kojima se nastava obavlja i na mađarskom jeziku, kao i u tri ustanove kulture koje su od posebnog značaja za mađarsku nacionalnu manjinu u Srbiji. U ovakvim situacijama važeći zakoni predviđaju da MNS obavezno da svoje mišljenje, dok je kod ustanova od posebnog značaja zagarantovano i pravo predlaganja članova organa upravljanja. Međutim, sve smene su sprovedene bez naših predloga i mišljenja, tako da je sve odrađeno protivzakonito”, rekao je Tamaš Korhec. On je dodao da je problem i u tome što “osim što je grubo prekršena zakonska procedura, novoizabrani ljudi nisu pripadnici mađarske nacionalne manjine i ne govore mađarski jezik, te je jasno da oni ne mogu da vode računa o interesima ove nacionalne zajednice”.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec